

Rehák László

JOSIP BROZ TITO ÖSSZEGYŰJTÖTT MŰVEI
V. KÖTET

1939. SZEPTEMBER—1940. SZEPTEMBER

Az V. kötet Tito elvtárs tartalmilag sokoldalú és tevékenységi formák tekintetében szerteágazó egyéves tevékenységét tárja a nyilvánosság elé. Ez az egyéves időszak a második világháború tényleges kezdetével, Lengyelország lerohanásával indul. Ebben az évben a háború még Jugoszlávia határain kívül zajlik, de Franciaország elbukása is ez időben történik. A JKP tevékenysége a feltornyosuló nehézségek és a világhelyzet bonyolultsága ellenére is rendkívül élénk és eredményes. Az ötödik kötet 1940. szeptemberével, a JKP nagy harci seregszemléjével, az V. országos értekezlet megtartásának előkészületeivel zárul.

A kötetben Tito elvtárs kitartó és körültekintő, de ugyanakkor óriási energia kifejtéssel létrehozott írásos megnyilatkozásai dominálnak, amelyek igencsak mostoha és nagyon különböző tevékenységi körülmények között jöttek létre, s amelyekben két egymásba fonódó téma vonul végig: a JKP forradalmi politikai vonalának részletezése és a JKP-nek forradalmi élcsapattá való kiépítése. A JKP forradalmi politikai vezetéséről számol be, indokolja meg és védi Tito elvtárs 1939-ben, a Komintern szervei előtt azt a vonalat, amely a Komintern 1935 augusztusában megtartott VII. kongresszusán hozott határozatokból fakadt, s amelyet alkotó módon, a forradalmi osztályszövetség stratégiájára alapozva dolgozott ki és valósított meg a JKP, Tito elvtárs vezetésével. Ezt a stratégiát kell Tito elvtársnak védelmezni, mert a Komintern vezető szerveiben nem tudnak egységes véleményre jutni, hogy vajon az osztályszövetség politikája stratégia-e vagy csak taktika, s emiatt 1939-ben a szektáns taktikai nézetek, valójában Sztálin és környezetének rövidlátó gyakorlatiaskodó nézete kerül előtérbe a Komintern szerveiben. De Tito elvtárs minden közlési lehetőséget megragad (isztambuli kényszertertőzkodása alatt is, de főleg visszatérése után), hogy írásaival, eszméileg és politikailag előkészítse a pártot a forradalmi élcsapat szerepére. Emellett sok értekezleten jelen van, felszólal, majd a záróokmányok megszővekezésében is részt vesz.

A kötetben közölt 46 munkát, amelyet időbelileg a második világháború megkezdése és a JKP ötödik országos értekezletének közvetlen előkészítése határol körül, dr. Pero Damjanović, a kötet szerkesztője keletkezésük körülményei alapján (Előszó, 7. oldal) három csoportba osztotta.

Az első csoportot azok a munkák képezik, amelyeket Tito elvtárs Moszkvában írt. Tito elvtárs 1939 augusztus elején Olaszországon keresztül Párizsba megy, s Le Havre-ból a Szibéria szovjet hajón Leningrádba érkezik, majd onnan Moszkvába, és szeptember 2-án jegyzi be magát a Lux Szálloda vendégkönyvébe, Valter néven (283. o.). Két elemző írás különösen jelentős Tito elvtárs moszkvai tartózkodása idejéből. Az egyiket 1939 szeptemberében írja (Valter elvtárs jelentése a jugoszláviai helyzetről), a másikat pedig szeptember 26-án fejezi be (A jugoszláviai helyzet, Jugoszlávia Kommunista Pártja és küszöbönálló feladatai címmel őrizték meg orosz nyelven, a Komintern levéltárában). A jelentéseket október 5-én, Dimitrov utasítására osztották szét a KI Végrehajtó Bizottsága titkársági tagjainak; a november 23-án megtartott tanácskozáson a titkárság a jelentéseket elfogadta, megszóvegezte határozatát (208. oldal) és jóváhagyta a JKP új vezetőségének munkáját, melynek élén Tito elvtárs állt, főtitkári minőségben. Ezzel végleg lekerül a Komintern napirendjéről a JKP feloszlásának kérdése (220. és 283—285. oldal). Valójában ez már eldőlt a jugoszláv forradalmi erők kibontakozásával és a JKP sorainak rendezésével, amit Tito elvtárs irányított. Ezért hangsúlyozta teljes joggal Stane Dolanc elvtárs a Smarna Gora-i vezető pártaktíva országos tanácskozásának (1939. VI. 9—10.) 60-ik évfordulóján, hogy ezen az értekezleten a megújódott JKP élén Tito elvtárs a hazai párttagság mandátoraként van jelen.

Tito elvtárs az időközben már kitört második világháború körülményei miatt más úton kénytelen hazatérni. Útja Spiridon Nekas honosított kanadai állampolgár nevére szóló útlevéllel (november 26.) Ogyesszából Isztambulba vezet, ahol a továbbutazás körül felmerült nehézségek miatt három hónapig kényszerül időzni. Itt írja a rendelkezésére álló adatok, a hozzá Jugoszláviából eljuttatott pártjelentések és az öt felkereső futárok jelentése alapján a KI német nyelvű svédországi hetilapjába, a Die Welt-be (1939. 13. és 16. szám, 1940. 3. és 10. szám) cikkeit a jugoszláviai helyzetről, a balkáni államok kormányainak tanácskozásairól, a hazai nőmozgalomról és az ifjúság mozgalmáról.

Az V. kötet munkáinak nagy többsége 1939. március 15-e után jön létre, amikor egy Jugoszlávián átutazó jugoszláv származású kanadai mérnök, akinek Genovából induló hajójegye van, valahol Zágráb környékén eltűnik poggyászával együtt az orient-expresszről (287—288. oldal). Ez az időszak a hazai illegális körülmények között megírt elemző cikkeket, kiáltványokat és felhívásokat eredményezi. A munkák célja egyértelmű: felkészíteni a JKP tagjait és szervezeteit, hogy helyes elvi alapon, a nemzetközi bonyolult viszonyokban és a hazai osztályüldözete-

tés kegyetlen körülményei közepette széles körben mozgósítsák az ország haladó erőit a várható sorsdöntő eseményekre.

Tito elvtárs szeptember–novemberi moszkvai tartózkodása idején részletesen kifejti a JKP közvetlen vezetése alatt kiépített vonalvezetést, részletesen elemzi a jugoszláviai belső helyzet alakulását az új világesemények vetületében. Ugyanis 1939. augusztus 23-án Moszkvában megkötötték a Szovjetunió és Németország 10 évre szóló megneemtámadási egyezményét (231. oldal). Ezzel az egyezménnyel és a valamivel későbbi kereskedelmi és gazdasági pótegyezménnyel a Szovjetunió ideiglenesen elhárította a hitleri Németország támadását, de a nemzetközi munkásmozgalom szempontjából káros következményei is voltak, többek között ingadozást váltott ki a kommunista pártokból a munkásfront politikai vonalának megvalósításában, amelyet a Komintern VI. kongresszusa határozott meg, és ismét megromlott a viszony a munkásmozgalom forradalmi kommunista szárnya és a szociáldemokraták között. Nagy zavar keletkezett a munkásmozgalomhoz és a társadalmi haladás fő ellenségeihez való addigi alapvető stratégiai viszonyulásban. Tito elvtárs Moszkvába való megérkezésekor Németország megtámadta Lengyelországot, s ezzel megkezdődött a második világháború. Ebben az új helyzetben elemzi Tito elvtárs a JKP előző moszkvai tartózkodása óta (1938. augusztusától 1939. januárjáig) kifejtett szerteágazó politikai tevékenységét és a soron következő irányelveket a hazai jugoszláv fejlemények elemzése alapján. Ezek ugyanis a Cvetković—Maček kormány megalakításával igen bonyolulttá és ellentmondásossá váltak, s a balkáni helyzet a világesemények sodrába került.

Két átfogó írásában: Valter elvtárs jelentése a jugoszláviai helyzetről, 1939 szeptember (7. o.) és A jugoszláviai helyzet, a Jugoszláv Kommunista Párt és ennek küszöbönálló feladatai, 1939. szeptember 23. (21. o.) elemzi és összegezi Tito elvtárs a hazai belpolitikai helyzetet, a politikai erőviszonyok alakulását, a JKP és a hozzá kapcsolódó jelentős politikai erők mindinkább kibontakozó tevékenységét. Ehhez kapcsolódik még az V. kötet függelékében közölt (208. oldal) szöveg: Titkársági határozat Valter elvtársnak a Jugoszláv Kommunista Párt munkájával kapcsolatos jelentéséről (1939. november 23.) melynek megszövegezésében valószínűleg Tito elvtárs is részt vett, a Komintern szerveiben meghonosított akkori szokások szerint.

Ezek az elemzések ékesen igazolják Tito elvtárs éleslátását és politikai felkészültségét s ebben példaképpül szolgálhat a JKP főtitkára más kommunista pártoknak is. Tito elvtárs elvszerűen megmarad a JKP vezetése alatt a Komintern VII. kongresszusának munkás-egységfront és antifasiszta népfrent politikája mellett, bár a helyzet a KI titkárságában is változik. Ott is sztálini nézeteket vallanak, de Tito elvtárs nem kerül szembe a rövidlátó és a többi kommunista pártban komoly zavart keltő KI titkárságának és a Szovjetunió kormányának álláspontjával.

Tito elvtárs elemzésében abból az álláspontból indul ki, hogy a szov-

jet kormány és a német kormány közötti szerződések megkötése nem hat ki feltétlenül a kommunista pártok alapvető irányvonalára és feladataira. A megváltozott, ellentmondásos és sok fordulattól terhes nemzetközi helyzetben a forradalmi mozgalmaknak továbbra is a fasizmus és a háborús veszély elleni harc az alapvető feladata. E vonatkozásában Tito elvtárs töretlenül folytatja a Komintern antifasiszta népfretpolitikáját a hazai körülmények közepette. Ennek a politikának a lényege a jugoszláv adottságok alapján a munkás-paraszt osztályszövetség, tekintettel arra, hogy a régi Jugoszlávia agrárállam volt. Ezért erősíti a JKP Tito vezetésével az addig meglévő legális sajtón felüli tevékenységét új kiadványokkal. Tudatosan fejleszti, a legális lehetőségeket felhasználva, politikai befolyását a Dolgozó Nép Pártja kezdeményező bizottságain keresztül, átfogó osztályharcos tevékenységet fejt ki a szakszervezetek vezetésével (a JEMSZSZ szakszervezetekről van szó), majd kibontakozik baloldali népi egyetemi hallgatók mozgalma. Ez a széles és átfogó népfretpolitika aktivizálja a falusi lakosságot, de a JKP Tito elvtárs vezetésével jelentős eredményeket ér el az ifjúság és a nők politikai mozgósításában is (lásd: A JKISZ-ről, valamint a jugoszláv ifjúsági és nőmozgalom kádereiről 195. oldal).

Erről a tevékenységről számol be Tito elvtárs 1939. szeptember–novemberi tartózkodása idején, megindokolva a JKP tevékenységét, a jugoszláviai belpolitikai helyzetet elemezve, és értékelve a JKP szervezeti erősödését és fejlődését. Megérkezésekor Wilhelm Pieckkel, a KI KB Titkárságának tagjával tárgyal a megírandó elemzésről, majd szeptember első felében, miután Németország megtámadta Lengyelországot, Tito elvtárs részt vesz a kommunista pártok egy részének tanácskozásán, a Kominternben, amelyen kifejtik, hogyan értékelik alapvető tevékenységüket, miután kitört a második világháború, s tekintettel arra, hogy létrejött a Szovjetunió és a hitleri Németország közötti meg nem támadási egyezmény. Tito beszámolójában (283. oldal) részletesen és világosan kifejtette álláspontját a fasizmusról mint fő veszélyről, Dimitrij Nannilszkij, a KI VB titkára ezt a beszámolót a helyes álláspont önálló és elemző meghatározásaként jellemezte. A jugoszláv párthelyzetről és a JKP eddigi és soron következő tevékenységéről szóló 1939. november 23-i határozatában (a JKP akkori tevékenységéről elismerőleg nyilatkozik) azonban már túlsúlyban van a Komintern VII. kongresszusa irányelveinek, a munkás-egységfront és a népfretpolitika feladása.

A Komintern, vagyis Sztálin értékelése szerint az ország belső erőinek átcsoportosítása már nem a fasizmus ellen és a fasizmust pártoló erők alapján jön létre. Leszögezi (209. oldal), hogy: „Az erők átcsoportosulása már nem az »antifasizmus« és a »demokrácia« vonalán folyik tovább, hanem a burzsoázia és a munkástömegek között kieleződő osztályharc vonalán, a kapitalista kizsákmányolás és elnyomás elmélyülésének, illetve a dolgozó tömegek által a burzsoázia ellen folytatott harc erősödésének vonalán. Ez rendkívül erélyes harcot tesz lehetővé a reakciók

szociáldemokrata vezetők ellen, akik mindinkább áttérnek az imperializmus és a kapitalista reakció pozícióira, dühödt hajsztát folytatva a Szovjetunió és a kommunisták ellen...”

Ez a politika, amely 1939-ben a Komintern szerveiben (és Sztálin környezetében) túlsúlyba került, látszólag az új világhelyzetet vette figyelembe, de valójában a régi szektáns álláspontokra való visszatérést jelentette. Károsnak bizonyult az a sztálini nézőpont, amelyet igyekezett elméletileg megindokolni a Leninizmus kérdései című kötetében, s amely szerint a proletariátus közvetlen ellensége a munkásmozgalom reformista szárnya, a szociáldemokrácia, mert azok a fő ellenség szövetségesei. Ezek szerint először a közvetlen ellenséget kell szétzúzni, s csak ezután a fő ellenség, a burzsoázia ellen felvonulni. Az így megfogalmazott stratégiát követték a KI vezető szervei. A német munkásmozgalom megosztottsága tette lehetővé a válságba jutott tőkés rendszer hitleri fasiszta konszolidálását és az egész weimari Németország munkásosztályának súlyos vereségét, amely vereség — ez a második világháború előestéje és a világháború megindulása — az egész munkásmozgalom veresége volt világviszonylatban is. Ezt ismerte fel helyesen 1935-ben a KI, volt ereje módosítani az addigi szűkkeblű és káros, látszólag radikális forradalmi vonalvezetést, meghirdetve a munkások egységfrontjának szükségességét és az antifasiszta népfrontpolitikát.

Ettől a politikától távolodik el hivatalosan 1939-ben a KI vezető szerve, behódolva a dogmatikus, szektáns álforradalmi nézeteknek. Ez egyben azt is jelentette, hogy a KI felhagy 1935-ben kialakított politikai törekvéseivel, amely sok esetben jelentős mértékben áthidalta a régi szakadékot a munkásmozgalom szociáldemokrata, reformista és a kommunista forradalmi szárnya között, általános jellegénél fogva a munkásosztály és a más dolgozó osztályok közötti osztályszövetség politikájának megvalósulását jelentette. A Komintern VII. kongresszusán meghirdetett politika jóvoltából, hogy a kommunista mozgalom néhány év alatt gyökeret vert a széles néptömegekben, és alkalmassá vált arra a nagy forradalmi feladatra, amely sok ország munkásosztályának kínálkozott, de nem vihette véghez mindegyik a saját belső fogyatékoságai miatt.

A Tito vezette JKP elkerülte a látszatmegoldás alapján létrejött csapdát, nem hagyott fel az antifasiszta népfrontpolitikával, hanem tartós jellegű stratégiai fontosságú eltökéltségként fogadta el. A hitleri Németország és a Szovjetunió egyezményét fogta fel közjátéknak, ideiglenes helyzetnek, amely hozzájárul ahhoz, hogy a Szovjetunió egy időre távol tartsa határaitól a háborús pusztítást és időt nyerjen védelmi erejének felfejlesztésére. Ez a körülmény azonban mit sem változtathat a hitleri fasiszmus jellegén, mint az akkori világ ellenforradalmi gócnak, a kommunista pártok alapvető feladatán. Ez vonatkozik a JKP-re is. A legfőbb veszély a fasiszta agresszió, s ezért továbbra is az ország megvédelése, a belső erőknak a fasiszta veszély elleni tömörítése a lényeges. Tito elvtárs és a JKP tisztán látták a már háborúba lépett hatalmak

törekvéseit, hogy Albánia olaszországi megtámadása és lerochanása után, ill. Olaszország és Görögország hadiállapota után a Jugoszláv Királyságot is mielőbb bevonják a háborúba, kiszélesítve a balkáni hadszínteret.

A JKP főtitkárának, Tito elvtársnak történelmi érdeme, hogy az alkotó módon alkalmazott osztályszövetség politikát töretlenül tovább vezeti a bonyolult, ellentmondásos nemzetközi helyzetben, a második világháború kezdeti szakaszában is. A JKP megmarad az osztályszövetség stratégiai eltökéltsége mellett akkor is, amikor a Komintern és Sztálin kormányzata hivatalosan eláll ettől az irányvételtől, visszakanyarodik a nemzetközi kommunista mozgalom régebbi stratégiai elképzeléséhez, amely meddőnek bizonyult, s amit 1941-ben ismételten feladott, de ez mégis nagy zavart keltett nem egy kommunista párt tevékenységében, gyöngítette befolyását. Tito elvtárs politikai éleslátásának, rátermettségének és a Komintern helyzetismeretének köszönhetően a JKP vonalvezetése úgy alakul, hogy nem kerül sor összeütközésre a KI vezető szervei és a JKP között, sőt a JKP tovább afirmálódik a nemzetközi kommunista mozgalomban, amiről az V. kötet további írásai is tanúskodnak. (Honer KI kiküldött Pártjelentés Jugoszláviából, 1940. június 1. — a kötet 212—216. oldala).

A JKP vonalvezetésének töretlenségét ékesen igazolja Tito elvtársnak a Proleter 1940. április—májusi számába írt A reakció összefogása a dolgozó nép ellen című cikkének idézete (85—86. oldal):

„... Tehát ha korábban a reakciós burzsoázia a KP elleni támadásaival a munkások és a parasztok egységét kísérte meg megakadályozni, akkor az egész dolgozó nép elleni mostani támadásával megkísérli felbomlasztani a dolgozó tömegek már szilárdan álló egységét, harcunknak a KI VII. kongresszusa határozatai alapján elért legnagyobb eredményét. A kommunistáknak az a feladatuk, hogy megőrizzék, kiszélesítsék, megszilárdítsák ezt az egységet, hogy megvalósítsák a munkások és a parasztok szövetségét. A fenti fejtegetésekből láttuk, hogy ez az egység a következőkön alapulhat és kell alapulnia:

1. az imperialista háború elleni egységes harcban;
2. Jugoszláviának és a balkáni országoknak a Szovjetunióval való szövetségért folytatott egységes harcán, mert ez a béke megvédésének az egyedüli útja;
3. a dolgozó népnek a politikai, nemzeti és szociális követelése miatt, különösképpen pedig a paraszttömegek követelése miatt folytatott harcán;
4. a dolgozó népet támadó burzsoázia, az erőszak (koncentrációs táborok) és a politikai csalások elleni egységes harcban.

A népellenes erők egységesek a dolgozó tömegek elleni harcukban, és ez a közös harc az egyedüli pont, amely tekintetében a szerb, a horvát, a szlovén és a többi burzsoázia egységes...”

Tito elvtárs 1939 szeptember—novemberi moszkvai tartózkodása idején igen fontos és bizalmas ügyeket bonyolított le. Dimitrov főtitkárrel megbeszéli, hogy Koplčić elvtárs kiküldetésével Zágrábban létrehozza a

Komintern rádió leadó állomását, amely az egész Balkánra kiterjedő jelentésközvetítő szerepet tölt be, kezdve 1940-től. Egyengeti Veljko Vlahović elvtárs helyzetét és véglegesíti mint jugoszláv képviselőt az Ifjúkommunisták Internacionáléjában, Sajnos, Tito elvtársnak is meg kell küzdenie a JKP és a Komintern sötét árnyékaival is. Tisztáznia kell magát a frakciózó Petko Miletic híveinek vádaskodásaival szemben, hogy A SZK(b)P története című mű általa fordított részeiben előfordult hibák technikai jellegűek és nem „trockista félremagyarázások”. Ezt a körülményt a KI Ellenőrző Bizottsága előtt kell tisztáznia, amit Tito elvtárs Božidar Maslarić segítségével és Wilhelm Florinnak, a Nemzetközi Ellenőrző Bizottság elnökének megértésével sikeresen rendez is (284—285. o.).

Tito elvtárs, miután 1940. március 15-én hazaérkezik, átgondolt gyakorlati szervező tevékenységet fejt ki. Megjárja Belgrádot, Dalmácia központjait, Szlovéniát, Crna Gorát, részt vesz az ott megtartott értekezletek előkészítésében és munkájában, tanácskozásokat tart, azonkívül a JKP akkori vezetőségi székhelyén, Zágrábban is tanácskozásokat tart. A JKP kiáltványainak és közleményeinek megfogalmazásával eszmeileg is felkészíti a párttagságot és vezetőséget. Minden alkalmat megragad, hogy a JKP illegális sajtószerveiben 3—4. cikket is írva magyarázza a belpolitikai helyzetet, elmélyítse annak elemzését, s így helyes irányt mutasson a JKP tagsága és szervezetei számára.

Harminc különféle jellegű írást alkot Tito elvtárs ebben a féléves időszakban. A mai olvasó legtöbb tanulságot a következő írásokból vonhat le: Jugoszlávia dolgozó népének (a JKP május elseji kiáltványa), megjelent röplapként és a Proleter 3—4. számában (62. oldal); A reakció összefogása a dolgozó nép ellen, Proleter 3—4. sz. (82. oldal); Honnan fenyegeti Jugoszláviát a háborúba való bevonás veszélye? Proleter 3—4. sz. (94. oldal); A JKP KB titkárságának közleménye, megjelent röpirat formájában (109. o.); A dalmáciai párttagokhoz, kelt 1940 június végén (112. o.); Franciaország Kommunista Pártjához (a JKP KB kiáltványa), Proleter, 1940. június—július, 5—6. sz. (119. o.); a Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottságának 3. számú közleménye, Proleter 5—6. sz. (124. o.); A jugoszláviai helyzet, Die Welt, 1940. augusztus 2., 32. sz. (134. o.); A HKP dalmáciai tartományi értekezletének határozata, Proleter 5—6. sz. (141. o.); Az európai imperialista háború évfordulója elé, Srp i čekić, 1940 augusztus közepe, 4. sz. (145. o.); A Cvetković—Maček-egyezmény évfordulója, Srp i čekić, VI. évf. 4. sz. (156. o.); Az ötödik hadoszlop, Proleter 7—8. sz. (166. o.); Három évforduló, megjelent körlevél formájában és a Proleter 7—8. számában (171. o.); A munkások egysége a szakszervezeti harcban, Proleter 7—8. sz. (182. o.); Harc az ifjú nemzedékért, kelt 1940 szeptember első felében (188. o.).

Tito elvtárs 1940 május—szeptemberi írásai a JKP forradalmi harcát két átfogó témakör szempontjából tárgyalják.

Az egyik témakör a JKP szervezeti erősödése különös tekintettel munkamódszerére. Állandó erőfeszítésről van szó, hogy a JKP növelje befolyását, ami egyértelmű a munkások, az ifjúság és a dolgozók, köztük külön a parasztság, mozgósításával a számukra érthető célokért, amelyek valós érdekeiket szolgálják. Így alakítja ki a JKP mozgósító és forradalmi élcsapat szerepét, s így válik már a második világháború elején Tito elvtárs vezetésével elsőrendű politikai tényezővé a tőkés Jugoszláviában. Ez az erőfeszítés egyben azt is jelenti, hogy a tömegebefolyást biztosító harci módszerek, a legális és féllegális munkamódszerek felerősítése: a bérharc, az egyesületi élet, a politikai pártélet adta lehetőségek, a szakszervezeti tevékenység, az ifjúsági mozgalom, a legális sajtószervek felerősítése, mind egy célt szolgálnak. A JKP mint forradalmi élcsapat mind inkább alkalmassá válik történelmi vezető szerepének betöltésére, ami egyben azt is jelenti, hogy az ország munkásosztálya és dolgozói politikailag aktivizálódnak a JKP vezetésével. Így fokozatosan kialakul az a forradalmi helyzet, amely egy év múltán, a tőkés Jugoszlávia összeomlása és a burzsoá osztályok csődje idején lehetővé teszi a JKP sorsdöntő történelmi szerepének betöltését.

A második témakör a jugoszláviai belső helyzet alakulásának elemzése az akkori nemzetközi viszonyok és események tükrében. A szerb és a horvát burzsoázia megegyezése alapján létrejött Cvetković—Maček-kormány nem váltotta be a megalakításakor tett ígéreteit. Nem következett be a politikai élet demokratizálódása, semmi sem lett a bejelentett politikai reformokból (új választási törvény, a gyülekezési és a szólásjogra vonatkozó törvény, a politikai szervezésre vonatkozó törvény stb.). A Cvetković—Maček-kormány ígéreteitől eltérően a reakciós intézkedések egész sorát foganatosítja. Így rendeletekkel megszigorítja a sztrájkjogot, az ifjúság választójogát 21 évről 24 éves korhatárra növeli, erősödik a rendőrségi nyomás a JKP illegális szervezeteinek felgöngyölítésére, a fasiszta ötödik hadosztály képviselőivel szemben a hatóságok szemmel láthatóan engedékenyek. Ilyen helyzetben már nem indokolt a várakozási álláspont, s Tito elvtárs írásaiban feltárja a kormányzat reakciós voltát, szétfoszlatja azokat az illúziókat, amelyeket még táplálhattak az emberek, mozgósítva egyben a dolgozókat arra, hogy nyomást gyakoroljanak a kormányra ígéretei beváltása végett.

A JKP akkori vonalvezetését tömören tükrözi Tito elvtárs megfogalmazása A JKP KB közleménye három évforduló kapcsán című körlevél (kelt 1940 augusztus végén) záró része, amelyben 8 pontban foglalja össze a szerző a közvetlen politikai követeléseket. Ez a tartalom, csak más formában (például a május elsejei kiáltvány jelszavai, az V. kötet 66. oldala) Tito elvtárs más írásaiban is fellelhető. Az említett 8 pontot a következőképpen fogalmazta meg Tito elvtárs (176—178. o.):

„1. a háború ellen, a kontribúciótól és más országok elfoglalásától mentes békéért; 2. a drágaság és a hadiszállítók ellen; 3. a totalitáris rendszer hazánkba való bevezetésének kísérletei ellen; 4. a nép demok-

ratikus és nemzeti jogaiért; 5. az államvédelmi törvény hatálytalanításáért, az összes politikai és katonai elítélt szabadon bocsátásáért és önkénteseink Spanyolországból való hazaengedéséért; 6. a koncentrációs táborok megszüntetéséért; 7. az igazi népi kormányért, a munkás-paraszt kormányért; 8. a Szovjetunióval szemben tanúsított ingatag, két-színű politika ellen, s Jugoszláviának a Szovjetunióra való támaszkodásáért!”

Ezek a követelések politikailag közérthetőek, de nem terheltek a legalitás illúzióival, érzékeltetik a JKP előrelátását a későbbi sorsdöntő forradalmi kibontakozás irányában. Az itt idézett 7. pont is az igazi kormány alatt a munkás-paraszt kormányt érti és hirdeti. De ezt Tito elvtárs a széles antifasiszta népfront-politika megvalósítása mellett így is fogalmazta a horvátországi helyzetet elemezve: „A horvát dolgozó tömegek mindennapi harcának közvetlen érdeke tehát azt diktálja, hogy a tömegek *harcot indítsanak* a Jugoszlávia dolgozó tömegeinek és népeinek békéjét, függetlenségét és jobb életét veszélyeztető *jelenlegi rendszer megdöntéséért* és egy igazi, a munkások és parasztok szövetségére támaszkodó néphatalom létrehozásáért.” (163. oldal).

Ezek az írások érlelik a helyzetet és készítik elő a JKP V. országos értekezletét. Az értekezlet előkészítése során a JKP vezetőségében az a gondolat is felmerül, hogy V. kongresszusként hívják össze. Miután azonban a Komintern ezt nem találta megfelelőnek, eltekintettek tőle. Mai megítélésünk szerint az V. értekezlet, ha formálisan nem is volt kongresszus, mégis felért egy kongresszus szerepével. A már megújított, Tito vezette Jugoszláv Kommunista Párt nagy seregszemléje volt ez, jelezve a párt forradalmi élcsapat szerepére való felkészültséget.